

EL REpte PASTORAL DE LA POLIGÀMIA

SÍNTESI

[Text original: anglès]

1. INTRODUCCIÓ

La família africana està fonamentada en l'Aliança: aliança entre grups humans, aliança amb els avantpassats, aliança amb Déu. Al centre d'aquesta família, el fill representa un tresor inestimable, una benedicció divina. Aquest perpetua el nom del llinatge i, al mateix temps, contribueix a consolidar la vida present. Tenir una descendència nombrosa és un do de Déu.

És en aquest context que s'ha de situar la institució de la poligàmia. Aquesta designa un règim matrimonial en què un individu està lligat, simultàniament, a més cònjuges. Per a una dona que té més homes es parla de poliàndria. Per a un home que està lligat a més dones es parla de poligínia. Aquest és sens dubte el cas més freqüent. El terme «poligàmia» s'ha imposat en el llenguatge corrent per designar una pràctica de convivència entre un home i més dones, perquè la poliàndria gairebé ha desaparegut completament. Però aquesta realitat no és específica d'Àfrica. És universal. Per això interpel·la la pastoral de tota l'Església. Tanmateix, la pràctica de la poligàmia és més visible al continent africà, i és allà on els cristians se senten més interpel·lats.

2. LA POLIGÀMIA A L'ÀFRICA, DEL PASSAT AL PRESENT

Les causes de la poligàmia són múltiples. En les societats agràries o nòmades, la recerca d'una descendència nombrosa responia als imperatius de supervivència i expansió. El matrimoni assumia una forta dimensió comunitària i religiosa: implicava les famílies extenses i inscrivía la unió en un ordre sagrat. El divorci era excepcional. Els estudis antropològics mostren, però, que fins i tot dins de les societats polígimes, l'ideal simbòlic romania sovint monògam: la primera muller gaudia d'un estatus especial, mentre que les altres ocupaven una posició secundària. Els contactes posteriors amb l'islam i el cristianisme han modificat aquestes estructures, a vegades consolidant, a vegades transformant les pràctiques matrimonials.

3. A L'ESCOLTA DE L'EXPERIÈNCIA BÍBLICA

Per aclarir el discerniment pastoral, cal confrontar aquesta realitat cultural amb l'economia bíblica del matrimoni. A l'Antic Testament, la poligàmia està corroborada i jurídicament tolerada. Els

patriarques —Abraham i Jacob—, així com figures reials com David i Salomó, viuen en contextos polígams, sovint vinculats al desig de descendència o a l’afirmació del poder. La llei mosaica regula aquestes situacions sense elevar-les a un ideal.

Tanmateix, un moviment teològic recorre les Escriptures. Els relats de la creació presenten la unió d’un home i una dona com a paradigma originari. Els profetes, desenvolupant la teologia de l’Aliança, descriuen la relació entre Déu i el seu poble amb la imatge d’un amor exclusiu. Els escrits sapiencials exalten la fidelitat a la «dona de la seva joventut», i el llibre de Tobit ofereix el testimoni d’un ideal monògam plenament assumit. Així emergeix una pedagogia divina: allò que s’ha tolerat al llarg de la història no per això és proposat com a norma definitiva.

El Nou Testament fa un discerniment decisiu. Referint-se al pla del Creador, Jesús recorda la unitat originària del matrimoni: «tots dos formen una sola carn». En l’esperit de les antítesis mateuanes, Jesús recorda el matrimoni monògam volgut pel Creador: un sol home i una sola dona (cf. Mt 19,4-5). L’apòstol Pau insereix aquesta exigència en la vida eclesial, demanant als responsables que siguin «marits d’una sola esposa». La revelació en Jesucrist mostra així que la unitat i l’exclusivitat conjugals pertanyen a la veritat profunda del matrimoni volgut per Déu (cf. 1Co 7,2; 1Tm 3,2.12).

4. EL MATRIMONI CRISTIÀ: UN SOL HOME I UNA SOLA DONA

La forma del matrimoni té les seves arrels en la teologia cristiana del matrimoni, que al seu torn s’inspira en la paraula de Déu. El text del Gènesi recorda que: «Déu va crear l’home a imatge seva, el va crear a imatge de Déu, creà l’home i la dona» (Gn 1,27). Aquest pas del singular al plural demostra clarament la dignitat igual de l’home i de la dona davant de Déu. El segon text de la creació, (cf. Gn 2,21-23), més antic, és més explícit en aquest punt. La dona és presa de l’home. L’home mateix reconeix la dona com la seva companya de la mateixa naturalesa: «Aquesta sí que és os dels meus ossos i carn de la meua carn! El seu nom serà “dona” —*ixsha*—, perquè ha estat presa de l’home —*ixs*—» (Gn 2,23). No és potser aquest un dels punts en què s’afirma el vincle únic en la parella: aquell entre un home i una dona? És precisament en aquests passatges del llibre del Gènesi que Jesús es basa per afirmar el valor únic del matrimoni monògam.

A la Bíblia, la parella humana ha de transmetre la vida, la vida mateixa de Déu, continuant així la seva obra. Tanmateix, una de les causes de la poligàmia és l’esterilitat de les dones. Si la qüestió de la maternitat és crucial, el terme «mare» no només es refereix a qui ha donat a llum. En sentit bíblic, el terme «mare», per tant, s’estén més enllà de la maternitat biològica i convida a altres maneres de donar i promoure la vida. Això és fonamental per a tota dona.

D’ara en endavant, la mirada del creient ja no està focalitzada obstinadament en la fertilitat biològica. Les obres produïdes per la virtut fan que una persona encara sigui més immortal que la descendència. L’esterilitat s’acull i es transfigura progressivament. Així es proclama una fecunditat espiritual, testimoni de la gratuïtat de la salvació de Déu, de la grandesa del seu amor. Aleshores, la poligàmia no s’imposa com a pal·liatiu a una situació d’esterilitat biològica.

5. LES EXPERIÈNCIES PASTORALS

La pastoral que implementaran els missioners es concentrarà principalment en la lluita contra la poligàmia. El matrimoni monògam era, per tant, un requisit indispensable per ser o esdevenir cristià. Per als missioners, la poligàmia és una forma d’esclavitud de les dones i, en conseqüència, té un caràcter profundament immoral. Per als pares del Simposi de les Conferències episcopals d’Àfrica

i Madagascar (SCEAM), no hi ha d'haver cap ambigüitat: de cap manera es pot derogar la doctrina oficial de l'Església: «L'actitud pastoral envers els polígams [...] ha d'evitar tot allò que podria aparèixer com un reconeixement de la poligàmia [...] per part de l'Església»¹. Els pares del SCEAM conviden a promoure la dimensió monògama del matrimoni obrint-se a l'ensenyament de les Escriptures sobre la unitat i la indissolubilitat del matrimoni.

En el context africà contemporani, s'han adoptat diverses pràctiques pastorals per afrontar les situacions de poligàmia. Algunes exigeixen al polígam que desitja accedir als sagraments d'escollir una sola muller, garantint justícia i sosteniment a les altres dones i els seus fills. Altres institueixen un «catecumenat permanent», acollint la persona en la comunitat sense accés als sagraments. A vegades, la primera esposa és batejada quan és considerada víctima d'una unió polígama patida. Finalment, la «poligàmia velada» –unions múltiples no oficials– demana un acompanyament específic, sovint centrat en la dona i en els fills.

6. VALORACIÓ TEOLÒGICA DE LES PRÀCTIQUES

El Baptisme, a través del qual un ésser humà esdevé persona a l'Església, o bé, subjecte de drets i deures (CIC/83, can. 96), és el sagrament de la fe que ens transforma a imatge de Crist. En nom de la fe en la unitat del matrimoni sacramental, que està estretament lligat al sagrament del Baptisme, i sabent que aquest últim és un sagrament de caràcter, seria preferible que no el rebessin abans d'hora als catecúmens polígams que el demanen. Fer-ho crearia més problemes que els que resol-dria, sobretot tenint en compte els drets que deriven del Baptisme, en particular el dret a rebre els altres sagraments.

En conseqüència, es recomana que els polígams que vulguin identificar-se amb Crist a través de la gràcia baptismal siguin acuradament preparats, s'alliberin d'alguns obstacles culturals, acceptin el missatge evangèlic, s'adhereixin a l'ideal cristià i es comprometin en el matrimoni monògam abans de rebre el Baptisme. Per tant, l'Església no batejarà un polígam basant-se en una promesa o que continuarà sent-ho fins i tot després de rebre aquest sagrament. En definitiva, no hi ha anticipació del sagrament del Baptisme per als polígams, sinó la necessitat d'acompanyament en la perspectiva d'una pastoral de la inculturació, que obre el camí a una pastoral de la poligàmia.

7. PER A UNA RESPOSTA PASTORAL A LA POLIGÀMIA

Cal prioritzar una preparació pacient i exigent, orientada a un compromís concret a favor del matrimoni monògam abans de rebre el Baptisme. No és ni rebuig ni estigmatització, sinó d'acompanyar cap a una conversió autèntica i una plena integració sacramental.

Aquesta pastoral s'ha de caracteritzar per la proximitat, l'escolta, l'acollida de les persones i el respecte dels itineraris. Aquesta pastoral de proximitat també ha de tenir com a objectiu valorar la dignitat de la dona. Com Maria, la mare de Jesús, que és la primera en el camí d'una pastoral incul-turada del matrimoni i de la família. L'anunci de la veritat evangèlica no es pot dissociar de la mise-ricòrdia. L'Església està cridada a donar suport a aquesta aspiració, a enfortir la preparació al matri-moni i a ampliar la comprensió de la fecunditat més enllà de la dimensió purament biològica.

¹ SCEAM, *Recommandations sur le mariage et la vie en famille des chrétiens en Afrique* (Recomanacions sobre el matri-moni i la vida familiar dels cristians a l'Àfrica), «Documentation catholique» (1981), 1021.

Finalment, la qüestió també és ètica, antropològica i eclesiològica. Si la unió matrimonial expressa «el do de si a l'altre», hom es podria preguntar com l'home o la dona poden viure aquest «do de si» donant-se a diverses esposes o marits simultàniament. De la mateixa manera, des del principi, el Creador els va crear home i dona. I va dir: «Per això l'home deixa el pare i la mare per unir-se a la seva dona, i des d'aquest moment formen una sola carn» (Gn 2,24), ja no sent «més dos, sinó una sola carn», com pot l'home o la dona en situació de poligàmia «esdevenir una sola carn» amb més mullers o més marits? La teologia cristiana del matrimoni afirma que la seva unitat i la indissolubilitat deriven del pla creador de Déu. La promoció de la monogàmia contribueix així al reconeixement efectiu de la dignitat i la igualtat de l'home i de la dona. La qüestió de la poligàmia no només afecta una estructura familiar, sinó que es refereix a la veritat de l'Aliança i a la vocació de l'amor conjugal com a signe visible de la unitat fidel de Crist i de la seva Església.

8. CONCLUSIÓ

L'acció pastoral de l'Església a l'Àfrica en l'acompanyament de les parelles polígames que demanen ser acollides a l'Església apareix com un intent de fidelitat a la concepció de l'Església del matrimoni i d'una família cristiana. La necessitat d'acollir i acompanyar les persones i les famílies esdevé cada vegada més evident, perquè puguin respondre amb més claredat a la crida que la veritat revelada per l'Evangelí els adreça sobre la vocació i la missió de la família en l'Església i en la societat.

Aquesta pastoral de proximitat i atenció permetrà establir un diàleg respectuós i fraternal entre aquestes parelles polígames i el pastor (sacerdot, bisbe), representant del Crist misericordiós que va a buscar l'«ovella perduda» i accepta asseure's a la mateixa taula dels publicans i dels pecadors. Això permetrà obrir les portes de l'Església als fills de Déu que jauen en les perifèries espirituals o «existencials». Això pretén ajudar aquestes persones a descobrir l'amor infinit de Déu manifestat en Crist Jesús, que «no ha vingut a jutjar els homes, sinó perquè, per mitjà d'Ell, els homes fossin salvats».